

GENEL BÜTÇE UYGULAMALARI VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Abdurrahman AKDOĞAN*

ABSTRACT

Government budget is related to economic, social and financial policies of government. On the one hand, definition of public services which is necessary because of the public requirements and the other is defining and planning of government income sources for financing of expenditures of these activities are very important. Government budgets have different kind of functions for realization of these purposes. Because of providing these goals, it is necessary that budget must be prepared and practiced under budget principles. Budget principles are developed as a result of doing scientific resources and accumulation of knowledge from budget practices for hundreds of years. Specially for political proposes giving message to the public that government is successful, some politicians and administrators may ignore some of the budget principles. In this article, budget results using statistical data and indicators, which is related budget practice in Turkey will be analyzed. In this sense, we will pay our attention to budget purposes at the beginning and budget results at the end of different years. First of all, we will discuss consolidated budget practice, which is related to general budget and annexed budget, and then we will try to discuss specially government general budget statistical data and indicators.

I - GİRİŞ:

Bütçe, devletin ekonomik, sosyal ve mali politikaları ile ilgilidir. Bir taraftan kamu ihtiyaçlarının en etkin düzeyde karşılanması amacıyla kamusal hizmet alanlarının belirlenmesi, diğer taraftan ortaya çıkacak giderlerin finansmanı açısından yararlanılacak kamu tespiti ve planlanması çok önemlidir. Bu hedefler bakımından devlet bütçesi çeşitli fonksiyonlar görmektedir. Güdülen amaçların yerine getirilebilmesi için bütçenin hazırlanması ve uygulanması, bütçe ilkelerine uygun olmalıdır. Bütçe ilkeleri, bilimsel araştırmaların ve yüzlerce yılın bütçe uygulamalarının bilgi birikiminin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Özellikle siyasi amaçlarla, kamuya hükümetin başarılı olduğu mesajını vermek için, bazı siyasi ve yöneticiler, bazı bütçe ilkelerini görmezlikten gelebilmektedirler. Bu makalede, Türkiye'de, bütçe uygulamasıyla ilgili istatistiki veri ve göstergelerden yararlanmak suretiyle bütçe sonuçlarının analizi yoluna gidilecektir. Bu anlamda, çeşitli yıllarla ilgili bütçe öngörülleri ile bütçe sonuçları dikkate alınacaktır. Konu, önce; genel ve katma bütçe büyüklüklerini bir arada gösteren konsolide bütçe açısından incelenecek, daha sonra; genel bütçe ile ilgili istatistiki veri ve göstergeler ayrıntılı bir şekilde ele alınacaktır.

II - BÜTÇE İLE İLGİLİ GÖSTERGELER VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Devletin üstlenmiş olduğu mali, sosyal ve ekonomik fonksiyonlar ile bunların uygulamaya dönüştürülmesi yönündeki politikalar doğrultusunda bütçe oluşturulması (AKDOĞAN: 2003: 317), kaynakların etkin kullanımı ve ihtiyaçların en etkin düzeyde karşılanabilmesi bakımından büyük bir önem taşımaktadır. Devletin üstlenmiş olduğu söz konusu fonksiyonların niteliği, devlet bütçesinin kapsamı ve bütçe büyüklüklerinin zaman içerisinde değişim göstermesi sonucunu yaratmıştır. Bu değişim, tüm ülkeler açısından aşama aşama ortaya çıkmıştır ve süregelen bir nitelik taşımaktadır. Bu doğrultuda ortaya çıkan gelişmeler, Ülkemiz devlet bütçe sistemi açısından da söz konusudur. Ülkemizde, Devlet bütçesinin gelişimi, yıllar itibariyle, bütçe çeşitleri ve çeşitli

(*) Prof. Dr., G.Ü.İ.İ.B.F. Maliye Bölümü Öğretim Üyesi.

ekonomik göstergeler dikkate alınmak ortaya konulabilir. Konsolide bütçenin gelişimi ile ilgili genel bir fikir vermek amacıyla, konsolide bütçe gelir ve harcamalarının oransal dağılımı TABLO: I'de belirtilmiştir. Konsolide bütçe harcamaları içinde cari harcamaların payı son yıllarda % 27 civarındadır. Yatırım harcamalarının payı ise % 5'in biraz üzerinde olup, yatırım işçiliği personel harcamaları içinde yer almaktadır. Konsolide bütçe harcamalarının önemli bölümü transfer harcamaları ile ilgili bulunmaktadır. Nitekim, bu harcamaların konsolide bütçe harcamaları içindeki payı % 65'in üzerinde olup, son yıllarda % 70'e yaklaşmıştır. Transfer harcamaları içinde de en yüksek pay faiz ödemeleri ile ilgili olup, 2001 yılında % 50,6 olarak gerçekleşmiş ve izleyen yıllarda düşme eğilimi göstererek 2002 yılında % 44,2; 2003 yılında ise % 41,85 olmuştur. 2003 yılında kamu iktisadi teşebbüslerine yapılan transferler % 1,34; vergi iadeleri % 6, sosyal güvenlik % 11,3; diğer transferler ise % 7 civarındadır. Sosyal güvenliğe sağlanan destek, 1993-2003 döneminde giderek artan bir seyir izlemiştir. 1993 yılında % 2,8 olan sosyal güvenliğe yönelik harcamalar, 1999' yılında % 10'a yaklaşmış, 2003 yılında ise, yukarıda belirtildiği üzere % 11,3 olmuştur.

Konsolide bütçe gelirlerinin % 98 civarındaki bölümü genel bütçe ile ilgilidir. Katma bütçe gelirlerinin konsolide bütçe gelirleri içerisindeki payı genellikle % 2'nin biraz altında gerçekleşmiş bulunmaktadır. Genel bütçe gelirleri içinde vergi gelirlerinin payı artış seyri içerisinde. Sağlam bir finansman kaynağı olarak, ağır borç yükünün yol açtığı sıkıntıların bir ölçüde de olsa azaltılması çabasıyla, özellikle son yıllarda vergi yoluyla finansmana yönelik adımlar atıldığı görülmektedir. Genel bütçe gelirleri içerisinde vergilerin payı, 1993 yılında % 75,2 iken, 2002 yılında % 79; 2003 yılında ise % 84,1 olmuştur. Aynı tablodan., gelir üzerinden alınan vergilerin payının azalma seyri göstermesine karşılık, mal ve hizmetler üzerinden alınan vergilerde sürekli bir artışın olduğu dikkati çekmektedir. Fonların tasfiyesine yönelik yasal düzenlemelere bağlı olarak, özel gelirler ve fonların payı 1993 yılında % 18,8 iken, 2003 yılında % 3,91'e gerilemiştir.

Yıllar itibariyle bütçe büyüklüklerinin gelişimi, Tablo: II'de belirtilmiştir. Tablo: II'in devamında ise gayrisafi milli hasılaya kıyasla bütçe büyüklükleri ifade edilmiştir. Bütçe büyüklüklerinin gayrisafi milli hasılaya oranı göz önünde tutulduğunda, gerek toplam olarak ve gerekse gider ve gelir çeşitleri itibariyle sürekli bir gelişim trendi içerisinde olduğu görülmektedir. Bu gelişim, bütçe giderlerinin türleri itibariyle hem de bütçe gelir kaynakları itibariyle, farklı bir gelişim seyri göstermiştir. 1995 ve sonrasında bütçe dengesinin giderek bozulduğu, 2001 yılında gayrisafi milli hasılaya kıyasla - 16,5 düzeyine çıktığı görülmektedir. Faiz hariç denge ile gayrisafi milli hasıla kıyaslandığında ise söz konusu

TABLO: I KONSOLİDE HARCAMA VE GELİRLERİNİN ORANSAL DAĞILIMI

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
HARCAMALAR	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Cari	45,6	41,1	37,7	32,6	34,8	33,2	32,6	28,9	25,1	26,1	27,43
-Personel	38,4	32,9	29,4	24,7	25,9	24,8	24,6	21,2	18,7	19,7	21,56
-Diğer Cari	7,3	8,2	8,3	7,8	8,8	8,3	8,0	7,7	6,4	6,4	5,87
Yatırım (*)	7,5	5,6	5,4	6,0	7,4	6,4	5,6	5,9	5,9	7,2	5,12
Transfer	46,8	53,3	57,0	61,4	57,8	60,4	61,8	65,2	69,0	66,7	67,45
-Faiz Ödemeleri	24,0	33,2	33,7	38,0	28,5	39,6	38,2	43,5	50,6	44,2	41,85
İç Faiz Ödemeleri	19,1	26,0	27,8	33,7	24,8	36,1	35,0	40,0	46,2	39,9	37,64
Dış Faiz Ödemeleri	4,9	7,3	5,9	4,3	3,8	3,5	3,2	3,5	4,4	4,3	4,21
-KİTlere Transfer	5,3	2,3	2,7	1,3	1,5	1,0	1,5	1,9	1,4	1,9	1,34
-Vergi İadeleri	4,4	3,5	3,7	2,7	3,1	3,5	4,1	3,5	3,6	4,8	5,95
-Sosyal Güvenlik	2,8	4,4	6,3	8,5	9,5	9,0	9,8	7,1	6,3	9,6	11,37
-Diğer Transferler	10,3	9,8	10,6	10,9	15,1	7,4	8,3	9,2	7,1	6,2	6,94
GELİRLER	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Genel Bütçe	99,0	99,3	99,1	99,0	99,1	99,0	99,0	99,2	98,8	98,7	98,26
-Vergi Gelirleri	75,2	78,9	77,8	83,1	82,5	78,8	78,7	82,4	77,4	79,0	84,13
Gelir Üzerinden Al.V.	35,8	37,3	32,4	32,0	33,0	36,1	34,8	40,5	30,5	25,6	25,65
Servet Üzerinden Al.V.	0,7	0,8	0,6	0,7	0,6	0,6	0,9	0,9	0,8	1,0	2,09
Mal ve Hiz.Üz.Al.V.	25,5	28,8	30,8	36,0	34,6	30,8	32,5	29,7	35,3	39,8	43,85
Dış Ticaret Vergileri	13,2	12,0	14,0	14,3	14,4	11,3	10,5	11,2	10,8	12,6	12,55
-Vergi Dışı Normal Gel.	5,0	6,5	6,2	5,9	7,0	10,4	10,0	9,1	14,5	14,4	10,22
-Özel Gelir ve Fonlar	18,8	13,9	15,1	10,1	9,5	9,7	10,2	7,7	7,0	5,3	3,91
Katma Bütçe	1,0	0,7	0,9	1,0	0,9	1,0		0,8,0	1,2	1,3	1,74
KAYNAK: http://www.ckutup.dpt.gov.tr/ekonomi/gosterge/tr/1950-03/esp.htm											

olumsuzluk bir ölçüde ortadan kalkmaktadır. 1995 itibariyle 3,3 iken, izleyen yıllarda 1996'da 1,8; 1997'de 0,1; 1998'de 4,4; 1999'da 2,0; 2000'de 5,7; 2001'de 6,8; 2002'de ise 4,6 olarak gerçekleşmiştir.

Bütçe giderlerinin gayrisafi milli hasılaya oranındaki gelişim de dikkat çekicidir. 1995'ten 2002 yılına kadar olan süreç içerisinde söz konusu oran, yıllar itibariyle; sırasıyla 22,0 ; 26,4; 27,4; 29,2; 35,9; 37,2; 45,7 olarak gerçekleşmiş bulunmaktadır. Söz konusu yükselmeye; faiz haric bütçe giderlerinin gayrisafi milli hasılaya oranının zaman içerisinde 1997-2002 arasında büyük değişime göstermediği dikkate alınır ise, faiz ödemelerinin rol oynadığı dikkati çekmektedir. Nitekim; faiz/gayrisafi milli hasıla

rakamlarına bakıldığında; 1997 yılında 7,7 olan oran, 1998 yılında 11,5 olmuş, izleyen yıllarda ise sırasıyla 1999'da 13,7; 2000'de 16,3; 2001'de 23,3; 2002 yılında da 19 olarak gerçekleşmiştir.

224

Bütçe gelirleri açısından konu ele alındığında; bütçe gelirlerinin, gayrisafi milli hasılanın oranı olarak artış trendi içinde bulunduğu görülmektedir. Vergi gelirlerinin gayrisafi milli hasılaya olan oranı da aynı dönemde sürekli artış göstermiştir. 1993 yılında % 13,2 olan bu oran, 2000 yılında % 20'nin üzerine çıkmıştır.

Bütçe gelirlerinin, bütçe giderlerini karşılama oranı; 1993 yılında % 72,9 iken, 1996'da % 68,9'a gerilemiş, izleyen yıllarda bir miktar yükseliş göstermiş ise de yaşanan sorunların etkisiyle 1999 yılında % 67,4 olmuş, 2000 yılında % 71,6'ya yükselen oran 2001'de ise ekonomik krizinin bir yansıması olarak % 64 düzeyine inmiştir. 2002'de ise söz konusu oran % 66 olmuştur.

Vergi gelirlerinin, bütçe giderlerini karşılama oranı ise; yukarıdaki gelişmelere kıyasla çok daha düşük düzeylerde kalmıştır. 1993 yılında % 53,9 olan bu oran, ek vergi uygulamalarına bağlı olarak 1994 yılında % 65,1 düzeyine yükselmiştir. İzleyen yıllarda ise, genel olarak düşüş trendi göstermiştir. 1995 yılında % 62,9 olmuş, daha sonraki yıllarda ise sırasıyla % 56,7; % 58,9; % 59,1; % 52,7; % 56,7; % 49,4; 2002 yılında da % 50,1 olmuştur. Sağlam ve sürekliliği olan gelir kaynaklarından giderek uzaklaşmış olması, borç kaynaklarına yüklenilmesi gereğini ortaya çıkartmış, bu durum ortaya çıkan mali yükün bir sarmal içerisinde giderek ağırlaşması sonucunu yaratmıştır.

TABLO: II YILLAR İTİBARIYLA BÜTÇE BÜYÜKLÜKLERİNİN GELİŞİMİ VE GAYRİSAFİ MİLLİ HASILAYA KIYASLA ÖNEMİ (Milyar TL.)

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
BÜTÇE BÜYÜKLÜKLERİ										
BÜTÇE GİDERLERİ	490.438	902.454	1.724.19	3.961.308.	8.050.252	15.614.441	28.084.685	46.705.028	80.579.065	115.682.350
BÜTÇE GELİRLERİ	367.333	751.615	1.409.25.	2.727.958	5.815.099	11.811.065	18.933.065	34.440.143	51.542.970	76.400.450
- Vergi Gelirleri	264.273	587.760	1.084.35	2.244.094	4.745.484	9.228.506	14.802.280	26.503.698	39.735.928	57.911.000
BÜTÇE DENGESİ	-133.105	-150.839	-314.94	-1.233.350	-2.235.153	-3.803.376	-9.151.620	-13.264.885	-29.036.095	-39.281.900
- Borç Faizleri	116.470	298.285	576.11	1.497.401	2.277.917	6.176.595	10.720.840	20.439.862	41.062.226	51.870.659
FAİZ HARİC										
BÜTÇE DENGESİ	-16.635	147.446	261.17	264.051	42.764	2.373.219	1.569.220	7.174.977	12.026.131	-12.588.759
GSMH	1.997.323	3.887.903	7.854.88	14.978.067	29.393.262	53.518.332	78.282.967	125.596.129	176.483.953	273.463.000
KIYASLAMALAR										
- Bütçe Dengesi/GSMH	-6,7	-3,9	-4,	-8,2	-7,6	-7,1	-11,7	-10,6	-16,5	-14,3
- Faiz Haric Denge /GSMH	-0,8	3,8	3,	1,8	0,1	4,4	2,0	5,7	6,8	4,6
- Bütçe Gideri/GSMH	24,6	23,2	22,0	26,4	27,4	29,2	35,9	37,2	45,7	42,3
- Faiz Haric Bütçe Gideri/GSMH	18,7	15,5	14,6	16,5	19,6	17,6	22,2	20,9	22,4	23,3
- Personel Gideri/GSMH	8,5	7,0	6,4	6,5	7,1	7,2	8,8	7,9	8,6	7,6

Kaynak: <http://www.bumko.gov.tr/> 'dan yararlanılmıştır.

III - BÜTÇE GİDERLERİ İLE İLGİLİ GÖSTERGELER VE DEĞERLENDİRİLMESİ

226

Bütçe giderleri, gerek gayrisafi milli hasıla rakamları ve gerekse çeşitli bütçe gider kalemleri göz önünde tutulmak suretiyle incelenebilir. Bu doğrultuda olmak üzere, Tablo: III'de gayrisafi milli hasılaya kıyasla bütçe ödeneklerinin yıllar itibariyle gelişimine yer verilmiş bulunmaktadır. Bu tabloda yer alan tutarların; gerek başlangıç ödenekleri ve gerekse yıl sonu itibariyle gelişimi, gayrisafi milli hasılanın bir oranı olarak incelendiğinde, sürekli artış içerisinde olduğu dikkat çekmektedir. Yıl sonu ödenekleri de başlangıç ödenekleri ile aynı gelişimi göstermiştir. Ancak, gayrisafi milli hasılaya kıyasla yıl sonu ödeneklerinin, başlangıç ödeneklerine kıyasla payı daha yüksek düzeyde gerçekleşmiştir. Ek ödenek uygulamalarının bir yansıması olarak dikkati çeken bu durum, TABLO: IV'de görülmektedir.

1993-2001 arasında, başlangıç ödenekleri ile yıl sonu ödenekleri arasındaki fark giderek birbirlerine yaklaşma göstermektedir. Başlangıç ödeneklerini yıl sonuna kadar sürdürme çabaları ve daraltıcı yönde izlenen politikaların bir yansıması olan bu durum, 2001 ekonomik krizi nedeniyle söz konusu yılda ödenekler arasında önemli bir fark ortaya çıkmış, başlangıç ödenekleri ile yıl sonu ödenekleri arasındaki sapma % 19,5 olarak gerçekleşmiştir. Başlangıç ödenekleri ile yıl sonu ödeneklerinin, gayrisafi milli hasılanın bir oranı olarak gelişimi izlendiğinde, her ikisinde de sürekli artış görülmektedir. Başlangıç ödeneği itibariyle; 1993 yılında % 19,9 olan bu oran ekonomik kriz dönemlerinde gerçekleştirilen sıkı bütçe politikaları hariç, genel olarak artış seyri göstermiş ve 2002 yılında % 35,9 düzeyine çıkmıştır. Bu dönemde ortaya çıkan artış, gayrisafi milli hasılaya kıyasla % 16 oranındadır. Ayrıca, başlangıç ödenekleri/gayrisafi milli hasıla oranı; 1993 yılı rakamına kıyasla, 2002 yılında yaklaşık bir kat artmıştır. Ekonomik ve mali koşulların bir yansıması, idari ve siyasi koşul ve yaklaşımlar bu açıdan etkili olmuştur.

Yıl sonu ödenekleri açısından durum incelendiğinde, benzeri gelişimin burada da mevcut olduğu görülmektedir. 1993'de gayrisafi milli hasılanın % 25,4'ü düzeyinde olan yıl sonu ödeneği, 1997 yılında % 30,3 düzeyine çıkmış izleyen yıllarda ise % 36,6; % 39,4; % 46,9 ve 2002 yılında da % 44,1 olmuştur. Gayrisafi milli hasılanın yarısına yakın bir bölümüne ulaşan söz konusu oran, ekonomik, sosyal ve mali niteliği itibariyle önemli bir görünüm taşımaktadır ve bir öngöründen öteye, fiili bir durumu, uygulamayı yansıtmaktadır.

Başlangıç ödenekleri ile yıl sonu ödenekleri arasındaki sapma, süreklilik gösteren bir görünüme sahiptir. Yukarıda belirtildiği üzere, izlenen mali ve ekonomik politikaların bir yansıması olarak, bir azalma trendi mevcut ise de; söz konusu fark rakamları, gayrisafi milli hasılanın oranını yansıttığından önemlidir. Dönem sonu ve başı bütçe kalemleri arasındaki farklılığın yüksek olması, bütçenin yapılmasında; samimiyet ilkesine gereği kadar uyulmamış olması ve yıl içinde öngörülmemiş olan gelişmelerin ortaya çıktığının bir göstergesidir (ÖNDER: 2003: 7,8). Bu durum; bütçe ilkelerine uygunluk ile ilgili olduğu kadar, bütçenin gereklerine uyulmaması ve başlangıçta öngörülenler ile bu öngörülenlere uygulama aşamasında uyma konusundaki yaklaşımlar ve alışkanlıklar ile koşullardaki değişimler ile yakından ilgilidir.

TABLO: IV BAŞLANGIÇ VE YIL SONU ÖDENEKLERİNİN GELİŞİMİ
(Gayrisafi Milli Hasılanın Oranı Olarak)

Yıllar	Başlangıç Ödeneği	Yıl Sonu Ödeneği	Fark
1993	19,9	25,4	5,5
1994	21,1	24,6	3,5
1995	16,6	23,0	6,4
1996	23,4	27,5	4,1
1997	21,3	28,5	7,2
1998	27,6	30,3	2,7
1999	34,7	36,6	1,9
2000	37,2	39,4	2,2
2001	27,4	46,9	19,5
2002	35,9	44,1	4,2

Kaynak: <http://www.bumko.gov.tr>'den yararlanılmıştır.

V - BÜTÇE GELİRLERİ İLE İLGİLİ GÖSTERGELER VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Genel bütçe gelirleri toplamının ve vergi gelirleri toplamının; gayrisafi milli hasılaya oranla gelişimi aşağıda Tablo: V'de belirtilmiştir. Genel bütçe gelirlerinin gayrisafi milli hasılaya oranla payı 1993 'de % 17,53 iken, vergi artırıcı önlemlere bağlı olarak 1994 yılında % 21,91 'e yükselmiş, ekonomik krizin etkisiyle izleyen üç yıl süresince bu oranın altında seyretmiştir. 1998 yılında % 21,74 düzeyine çıkan oran, izleyen yıllarda

sürekli artış göstererek % 30'a yaklaşmıştır. Değişim rakamlarına bakıldığında, ekonomik kriz yıllarının etkilerini gösterdiği 1995 ile 2002 rakamları hariç genel olarak artış seyri içinde bulunduğu görülmektedir.

Vergi gelirlerinin, gayrisafi milli hasılaya oranı da, genel bütçe gelirlerinin gelişimine paralel bir seyir göstermiştir. 1993 yılında % 13,23 düzeyinde olan oran, ek vergi önlemleri nedeniyle 1994'de % 17,35'e çıkmıştır. Önceki yıla göre değişim % 4,12'dir. İzleyen yıllarda ek vergi önlemlerinin etkisini yitirmesi ve ekonomik krizin etkisi dolayısıyla % 13,80 düzeyine gerilemiştir. 1996 ve sonrasında genel olarak artış trendi mevcuttur. Söz konusu yılda % 14,98 olan yük, 2001 yılında % 22,52; 2002 yılında da % 21,80 olmuştur.

TABLO: V GENEL BÜTÇE GELİRLERİ VE VERGİ GELİRLERİNİN GAYRİSAFI MİLLİ HASILAYA ORANLA GELİŞİMİ

Yıllar	Genel Bütçe Gelirleri	Değişme	Vergi Gelirleri	Değişme
1993	17,57	-	13,23	-
1994*	20,36	2,79	15,78	2,55
1994**	21,91	4,34	17,35	4,12
1995	17,67	- 4,24	13,80	- 3,55
1996	17,92	0,25	14,98	1,18
1997	19,48	1,51	16,14	1,16
1998	21,74	2,26	17,24	1,10
1999	23,83	2,09	18,90	1,66
2000	26,30	2,47	21,10	2,20
2001	28,83	2,53	22,52	1,42
2002	27,28	- 1,55	21,80	- 0,72

Kaynak: <http://www.bumko.gov.tr/ve>

<http://www.ekutup.dpt.gov.tr/ekonomi/gosterge/tr/1950-03/esg.htm> adreslerinden yararlanmak suretiyle tarafımızca düzenlenmiştir.

Genel bütçe gelirleri ile vergi gelirlerinin, gerek cari fiyatlarla ve gerekse sabit fiyatlarla gelişimi TABLO: VI'de belirtilmiş bulunmaktadır. Tablodan da görüleceği üzere; 1993-2002 döneminde genel bütçe gelirleri sabit fiyatlarla % 50 civarında artış göstermiştir. 1993 yılında 1987 yılı 100 esasına göre sabit fiyatlarla 17.157,9 milyar TL olan genel bütçe rakamı, 2002 yılında 31.691,2 milyar TL düzeyinde gerçekleşmiştir. Aynı dönemde, vergi gelirleri ise yaklaşık bir kat artmış bulunmaktadır. 1993 yılında 1987 yılı 100 esasına göre 12.924,1 milyar TL olan vergi gelirleri, 2002 yılında 25.331,3 milyar TL olarak gerçekleşmiştir.

TABLO: VI CARİ VE SABİT FİYATLARLA BÜTÇE GELİRLERİ
(Milyar TL. Olarak)

Yıllar	Cari Fiyatlarla		Sabit Fiyatlarla (GSMH zımnı deflatörü ile 1987 - 100)	
	Genel Bütçe	Vergi Gelirleri	Genel Bütçe	Vergi Gelirleri
1993	350.845,4	264.272,9	17.157,9	12.924,1
1994 (*)	689.626,9	534.888,1	16.271,3	12.620,3
1994 (**)	742.499,1	587.760,2	17.518,8	13.867,8
1995	1.387.760,0	1.084.350,5	17.495,7	13.670,6
1996	2.684.968,3	2.244.093,8	19.015,9	15.893,5
1997	5.726.931,7	4.745.484,0	22.381,9	18.546,2
1998	11.635.610,9	9.228.596,2	25.938,1	20.572,4
1999	18.657.677,1	14.802.279,9	26.704,1	21.186,0
2000	33.040.902,8	26.503.698,4	31.343,7	25.142,3
2001	50.890.481,1	39.735.928,1	31.080,1	24.267,7
2002	74.603.698,7	59.631.867,7	31.691,2	25.331,3

Kaynak: <http://www.bumko.gov.tr/>

1993 yılı genel bütçe gelirleri ile vergi gelirleri 100 esas alınmak suretiyle, söz konusu gelirlerin artış hızı ise TABLO: VII'de belirtilmiş bulunmaktadır. Cari fiyatlarla görülen artış, daha çok fiktif niteliktedir. Nitekim, cari fiyatlarla ortaya çıkan büyük ve önemli sıçramalara

TABLO: VII BÜTÇE GELİRLERİ ARTIŞI

Yıllar	Cari Fiyatlarla		Sabit Fiyatlarla	
	Genel Bütçe	Vergi Gelirleri	Genel Bütçe	Vergi Gelirleri
1993	100,0	100,0	100,0	100,0
1994 (*)	196,6	202,4	94,8	97,6
1994 (**)	211,6	222,4	102,1	107,3
1995	395,5	410,3	102,0	105,8
1996	765,3	849,2	110,8	123,0
1997	1.632,3	1.795,7	130,4	143,5
1998	3.316,4	3.492,1	151,2	159,2
1999	5.317,9	5.601,1	155,6	163,9
2000	9.417,5	10.028,9	182,7	194,5
2001	14.505,1	15.035,9	181,1	187,8
2002	21.264,0	22.564,5	184,7	196,0

(*) bir defalık ek vergiler hariç

(**) bir defalık ek vergiler dahil

Kaynak: <http://www.bumko.gov.tr/>

karşın, sabit fiyatlara göre yapılan hesaplamalarda, gerek bütçe rakamları ve gerekse vergi gelirleri bazı yıllarda bir önceki yıla kıyasla gerilemiştir. Bazı yıllarda ise küçük

artışlar yaşanmıştır. Örneğin; 1993 yılına kıyasla 1994'de ek vergiler hariç tutulduğunda gerek bütçe ve gerekse vergi gelirleri azalma göstermiştir. Gelirlerin gerilemiş olduğu diğer bir yıl ise 2001'dir. Diğer yıllarda ise genel olarak bir artış trendi mevcuttur. Vergi yoluyla finansmana yönelme çabalarının bir yansıması olan bu durum, genel bütçe gelirleri açısından da aynı gelişimin doğması sonucunu yaratmıştır.

Genel bütçe gelirleri tahsilatının oransal dağılımı ise, Tablo: VIII'de gösterilmiş bulunmaktadır. Genel bütçe gelirleri tahsilatı içerisinde vergi gelirleri toplamının payı % 80 civarındadır. 1998 ile 1999'da % 79,3; 2000'de % 80,2; 2001'de 78,1; 2002'de ise % 79,9 olarak gerçekleşmiştir.

TABLO: VIII GENEL BÜTÇE GELİRLERİ TAHSİLATININ GELİR ÇEŞİTLERİNE GÖRE ORANSAL DAĞILIMI

GELİRLERİN AYIRIMI	1998	1999	2000	2001	2002
I VERGİ GELİRLERİ TOPLAMI (a+b+c+d+e)	79,3	79,3	80,2	78,1	79,9
II. VERGİ DIŞI NORMAL GEL.TOP.(1+2+3+4+5+6)	10,5	10,1	10,6	14,6	14,6
III. ÖZEL GELİRLER VE FONLAR TOPLAMI (1+2+3+4)	9,4	9,8	8,5	6,6	3,6
IV. DİĞER GELİRLER	0,7	0,7	0,7	0,7	1,9
GENEL BÜTÇE TOPLAMI (I+II+III+IV)	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak: <http://www.bumko.gov.tr/> 'den yararlanılmıştır.

Vergi dışı normal gelirlerin (kurumlar hasılatı ve devlet payı - devlet patrimivanının gelirleri - faizler, taviz ve ikrazlardan geri alınan - cezalar- çeşitli gelirler - Rekabet Kurumu, RTÜK, İMKB, SPK ve Telekom Kur'ndan Sağ. Gel.) genel bütçe gelirleri içindeki payı 1998, 1999, 2000 yıllarında % 10'un biraz üzerinde gerçekleşmiş olup, 2001 ile 2002 yıllarında % 14,6'dır. Görüldüğü üzere vergi dışı normal gelirler, gerek sağlanan gelirin tutarı ve gerekse kaynaklandığı alanlar itibariyle önemlidir(bkz., ÖZTEK: 1999: 11-40). Devlet patrimivan gelirleri, diğer vergi dışı normal gelirleri içinde önemli bir yer tutmaktadır. Bu gelirlerin genel bütçe gelirleri tahsilatı içindeki payı ise, 1998 yılında % 7,2; 1999'da % 5,1, 2000'de % 4,7; 2001'de % 8,8; 2002'de ise % 4,7 olmuştur(<http://www.bumko.gov.tr/>). Devlet patrimivanından gelir sağlama konusundaki çeşitli girişim ve uygulamalar, tarihsel süreç içerisinde her zaman yaşanmış bir olgu olmakla birlikte; bu konudaki girişimlerin kapsam, yöntem ve uygulama sınırlarının sağlıklı olarak belirlenmesi, özellikle söz konusu patrimivanın amaç ve fonksiyonları bakımından büyük önem taşımaktadır (Bu konuda bkz., ÖZ: 1999: 87-99; CANSI-ZLAR: 1999: 100-110; ARIN: 1999: 111-130. Özel gelirler ve fonlar toplamının, genel bütçe gelirleri tahsilatı içindeki payı ise 2001 yılında % 6,6; 2002'de ise % 3,6 olmuştur.

TABLO: IX VERGİ GELİRLERİNİN VERGİ ÇEŞİTLERİ İTİBARIYLA ORANSAL DAĞILIMI

VERGİLERİN AYIRIMI	1998	1999	2000	2001
A) GELİRDEN ALINAN VERGİLER	45,8	44,2	39,6	39,4
B) SERVETTEN ALINAN VERGİLER	0,8	1,2	1,3	1,1
C) MAL VE HIZM.ALINAN VER.	39,1	41,3	42,9	45,6
D) DIŞ TİCARETTEN ALINAN VER.	14,3	13,4	16,2	14,0
E) KALDIRILAN VERGİ ARTIKLARI	0,0	0,0	0,0	0,1
VERGİ GELİRLERİ TOPLAMI (A+B+C+D+E)	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak: <http://www.bumko.gov.tr/> 'den yararlanılmıştır.

Vergi gelirlerinin, vergi çeşitleri itibariyle ve yıllara göre dağılımı ise Tablo; IX'da belirtilmiştir. Vergi gelirleri toplamı içerisinde gelir üzerinden alınan vergilerin payı 1/3 civarında olmasına karşın, mal ve hizmetlerden alınan vergilerin payı % 50,9 olup, vergi hasılatının yarısını sağlamaktadır. Buna dış ticaretten alınan vergiler de eklendiğinde, esas itibariyle dolaylı nitelikte olan vergilerin payının % 65 gibi yüksek bir rakama ulaşmaktadır. Vergi yükünün dengeli ve adil dağılımı bakımından, bu dağılımın taşıdığı önemin göz önünde tutulması ve vergiye yönelik önlem ve uygulamaların bu çerçevede alınması büyük önem taşımaktadır. Söz konusu tablodan; gelir üzerinden alınan vergilerin vergi gelirleri içerisindeki payının yıllar itibariyle giderek azalmasına karşın, mal ve hizmetlerden alınan vergilerin payının giderek arttığı dikkat çekmektedir. Servetten alınan vergiler ile dış ticaretten alınan vergilerin, vergi gelirleri içerisindeki payının genel olarak dengeli bir seyir izlediği görülmektedir. Söz konusu verilerden görüldüğü üzere, dolaysız vergilerden dolaylı vergilere ağırlık verilmeye başlanması, gelir dağılımı açısından iyi bir uygulama olmayıp, Ülkemiz açısından tehlikelidir ve dolaylı vergilerin gelir dağılımını bozucu etkisi vardır (EROL: 2002: 154). Dolaysız vergilerden dolaylı vergilere doğru yöneliş, verginin sosyal niteliği, vergi yükünün dengeli dağılımı ve vergi ilkelerine uygun bir vergilendirmenin gerçekleştirilmesi bakımından sorunlar yaratıcı bir gelişimi yansıtmaktadır.

Gelir üzerinden alınan vergiler grubunda; gelir vergisi ile kurumlar vergisi yer almaktadır. Bu vergilerden gelir vergisinin toplam vergi hasılatı içerisindeki payı ise 1998 yılında % 37,7; 1999'da % 33,3; 2000'de % 23,4; 2001'de % 29,1; 2002 yılında ise % 23,0 düzeyinde olmuştur ve giderek azalma eğilimindedir. Vergi matrahının etkin bir şekilde kavranması ve vergilendirmede rol oynayan tercihler çerçevesinde ortaya çıkan bu durumun, vergi potansiyelinin değerlendirilmesi bakımından göz önünde tutulması gerekmektedir. Kurumlar vergisinin bu grup içindeki payı % 9 civarındadır. Kurumlaşma ve kurumların uluslar arası rekabet koşullarındaki konumunun güçlendirilmesi amacıyla yer verilmiş olan istisna uygulamaları, ekonomik koşulların

vergi hasılatı üzerine olan yansımaları, gelir vergisi ile kurumlar vergisinin kaynağı itibarıyla birbirleriyle iktisadi yönden ilişkili olması, söz konusu verginin hasılatının sağlayabileceğinin altında kalması sonucunu yaratmaktadır.

TABLO: X GELİRDEN ALINAN VERGİLERİN TOPLAM VERGİ HASILATI İÇİNDEKİ PAYI

233

VERGİ ÇEŞİTLERİ	1998	1999	2000	2001	2002
1 - Gelir Vergisi	37,7	33,3	23,4	29,1	23,0
2 - Kurumlar Vergisi	8,1	10,5	8,9	9,3	9,3
3 - Ek Gelir Vergisi	0,0	0,1	0,4	0,0	0,0
4 - Faiz Vergisi	0,0	0,0	6,2	1,0	0,1
5 - Ek Kurumlar Vergisi	0,0	0,2	0,7	0,0	0,0
GELİRDEN ALINAN VERGİLERİN TOPLAM VERGİ HASILATI İÇİNDEKİ PAYI (1+2+3+4+5)	45,8	44,2	39,6	39,4	32,4

Kaynak: <http://www.bumko.gov.tr/> 'den yararlanılmıştır.

Servet üzerinden alınan vergiler grubunda yer alan motorlu taşıtlar vergisi, veraset ve intikal vergisi ile bunlarla ilgili ek vergilerin toplam vergi gelirleri içerisindeki payı ortalama % 1,2 civarındadır. Türk vergi sistemi içerisinde, gerek servetten ve gerekse servet transferinden alınan vergilerin rolü sembolik bir nitelik taşımaktadır. Bu vergiler grubu içerisinde, esas itibarıyla motorlu taşıtlar vergisinin payı ve önemi fazladır. Bir servet vergisi olarak motorlu taşıtlar vergisinin, bu vergi grubunun yarattığı vergi hasılatının aşağı yukarı tamamını sağladığı ifade edilebilir. Veraset ve intikal vergisinin payı % 01 olup, toplum tarafından fazla bilinen bir vergi olmaması, vergi matrahının kavranmasında ortaya çıkabilen sorunlar, verginin yönetim gücüne ve benzeri faktörler hasılatın düşük düzeyde gerçekleşmesi sonucunu yaratmıştır. Emlak vergisinin yerel nitelikte olması, servet ve servet transferi üzerinden alınan vergilerin payının olduğundan düşük gözükmesine yol açmaktadır.

TABLO: XI SERVET VE SERVET TRANSFERİNDEN ALINAN VERGİLERİN TOPLAM VERGİ HASILATI İÇİNDEKİ PAYI

VERGİ ÇEŞİTLERİ	1998	1999	2000	2001	2002
1 - Motorlu Taşıtlar Vergisi	0,7	0,9	0,8	1,0	1,2
2 - Veraset ve İntikal Vergisi	0,1	0,1	0,0	0,1	0,1
3 - Ek Motorlu Taşıtlar Vergisi	0,0	0,3	0,3	0,0	0,0
4 - Ek Emlak Vergisi	0,0	0,0	0,2	0,0	0,0
SERVETTEN ALINAN VERGİLERİN TOPLAM VERGİ HASILATI İÇİNDEKİ PAYI (1+2+3+4)	0,8	1,2	1,3	1,1	1,2

Kaynak: <http://www.bumko.gov.tr/> 'den yararlanılmıştır.

Mal ve hizmetlerden alınan vergiler grubunu oluşturan dahilde alınan katma değer vergisi, özel tüketim vergisi, banka ve sigorta muameleleri vergisi, damga vergisi, harçlar, özel iletişim vergisi vb. vergilerin toplam vergi gelirleri içerisindeki payı ise 1998 yılında % 39,1; 1999'da % 41,3; 2000'de % 42,9; 2001'de % 45,6; 2002'de ise % 50,4 düzeyindedir. 2002 yılı rakamları esas alınmak suretiyle, mal ve hizmetlerden alınan vergilerin kapsamı incelendiğinde; dahilde alınan katma değer vergisinin payının % 19,4; özel tüketim vergisinin payının % 22,9 düzeyinde olduğu görülmektedir. Aynı yıl itibariyle; banka ve sigorta muameleleri vergisinin payının % 1,7; damga vergisinin payının % 2,2; özel iletişim vergisinin payı % 1,4; özel işlem vergisinin payı % 1; harçların payı ise % 1,9 olmuştur. Dahilde alınan katma değer vergisi ile ithalde alınan katma değer vergisi birlikte değerlendirildiğinde; 2002 yılı itibariyle % 19,4 oranına % 14,9'luk oran eklendiğinde, % 34,3 oranına ulaşılmaktadır. Bu da yalnız başına katma değer vergisinin, toplam vergi hasılatının 1/3'ten fazlasını sağladığını ifade etmektedir.

Vergi konusunun niteliği ve verginin uygulanma biçimi dikkate alınarak, dış ticaretten alınan vergilerin, mal ve hizmetlerden alınan vergiler ile birlikte ele alınması halinde; yukarıda da belirtildiği üzere bu iki vergi grubu toplam vergi hasılatımızın 2/3'ünü sağladığı ortaya çıkmaktadır. Vergide adalet ve eşitlik ilkelerine aykırılık açısından dikkat çekici olan bu durum, yaşanan gelişmelerin de etkisiyle giderek alışıla gelen bir görünüm kazanmıştır. Yerel nitelikte uygulanan bir kısım vergilerin de mal ve hizmetlere dayalı olduğu göz önünde tutulduğunda vergi mükellefi üzerinde oluşan dolaylı vergi baskısının önemli boyutlara ulaştığı görülmektedir.

TABLO: XII MAL VE HİZMETLERDEN ALINAN VERGİLERİN TOPLAM VERGİ HASILATI İÇİNDEKİ PAYI

VERGİ ÇEŞİTLERİ	1998	1999	2000	2001	2002
1 - Dahilde Alınan Katma Değer Vergisi	17,2	16,4	16,9	18,3	19,4
2 - Ek Vergi	0,8	1,0	2,0	2,1	0,0
3 - Taşıtlı Alım Vergisi	1,4	1,4	1,6	0,8	0,0
4 - Özel Tüketim Vergisi	0,0	0,0	0,0	0,0	22,9
5 - Akaryakıt Tüketim Vergisi	11,6	15,2	12,3	14,2	0,0
6 - Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi	3,4	3,1	3,2	3,8	1,7
7 - Damga Vergisi	2,6	2,4	2,7	2,1	2,2
8 - Harçlar	2,1	1,7	1,7	1,9	1,9
9 - Özel İletişim Vergisi	0,0	0,0	1,6	1,5	1,4
10 - Özel İşlem Vergisi	0,0	0,1	0,8	0,9	1,0
MAL VE HİZMETLERDEN ALINAN VERGİLERİN TOPLAM VERGİ GELİRLERİ İÇİNDEKİ PAYI (1+2+3+4+5+6+7+8+9+10)	39,1	41,3	42,9	45,6	50,4

Kaynak: <http://www.bumko.gov.tr/> 'den yararlanılmıştır.

Dış ticaretten alınan vergiler grubunda yer alan; ithalde alınan katma değer vergisi, gümrük vergisi vb. vergilerin toplam vergi gelirleri içindeki payı % 15 civarındadır. Söz konusu tablodan; gelir üzerinden alınan vergilerin vergi gelirleri içerisindeki payının yıllar itibariyle giderek azalmasına karşın, mal ve hizmetlerden alınan vergilerin payının giderek arttığı dikkat çekmektedir.

TABLO: XIII DIŞ TİCARETTEN ALINAN VERGİLERİN TOPLAM VERGİ HASILATI İÇİNDEKİ PAYI

VERGİ ÇEŞİTLERİ	1998	1999	2000	2001	2002
1 - Akaryakıt Dışındaki Mad. Al. Gümrük Vergisi	1,8	1,6	1,4	1,0	1,0
2 - Akaryakıttan Alınan Gümrük Vergisi	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
3 - Tek ve Maktu Vergi	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
4 - İthalde Alınan Katma Değer Vergisi	12,3	11,7	14,7	13,0	14,9
5 - Diğer Dış Ticaret Gelirleri	0,1	0,0	0,0	0,0	0,1
DIŞ TİCARETTEN ALINAN VER. TOPLAM VERGİ GELİRLERİ İÇİNDEKİ PAYI (1+2+3+4+5)	14,3	13,4	16,2	14,0	15,9

Kaynak: <http://www.bumko.gov.tr/> 'den yararlanılmıştır.

V - SONUÇ

Ülkemizde konsolide bütçeler, yıllardan beri açık vermiştir ve bu açıklar kronik bir hal almış bulunmaktadır(TUNCER: 2002: 10). Borçlanmanın yaratmış olduğu yük nedeniyle büyüyen bütçenin finansmanı bakımından artırılan vergi yükü ve sağlanan vergi hasılatının yetersiz kalması, yeni borçlanma gereğini yaratmıştır(AKDOĞAN: 2001: 210). Konsolide devlet bütçelerinin yıllar boyu ve özellikle faiz ödemeleri nedeniyle açık vermesi dolayısıyla "faiz dışı bütçe fazlası" kavramı geliştirilmiş olup, bu kavram IMF'e verilen niyet mektuplarında da özel bir yer almaktadır(TUNCER: 2002: 10). Faiz ödemelerinin, son yıllarda bütçe giderleri içinde büyük bir kalem haline gelmiş olması ve bu ödemelerin önceki yıllardan gelen bütçe açıklarının finansmanı nedeniyle geçmişten gelen yükümlülükler olduğu göz önüne alındığında; uygulanan bütçenin performansının ölçülebilmesi için bütçe rakamlarının faiz giderleri dışlanmak suretiyle analiz edilmesi daha isabetlidir(EROL: 2002: 155). Kıt olan kamu kaynaklarının en etkin bir şekilde değerlendirilmesi ve kullanımı bakımından sorun yaratıcı uygulamaların belirlenmesi ve bunların çözümlenmesi bakımından, tüm işlem ve uygulamaların bir bütün olarak göz önünde tutulması kadar, bunların aşama aşama anlamlı kesitlerinin oluşturulması ve bu kesitler üzerinde çalışılarak önlemler alınması büyük önem taşımaktadır. Kamu kaynaklarının etkin kullanılmamasında, bu kesimde; planlama - programlama anlayışı ve uygulamalarının yeterli olmaması temel nedeni oluşturmaktadır(YULUĞ: 1981: 14). Günümüzde de aşama aşama geçerli olan bu durum, sorunlar karşısında bütçe imkanlarının kısıtlılığının bir yansıması olarak ortaya çıkmaktadır. Bütçe harcamaları karşısında gelir kaynaklarının sınırlılığı, program bütçe sistematigi içinde geleneksel kısıtlamaların sürdürülmesi alışkanlığının devam ettirilmesine yol açabilmektedir.

Burada önem taşıyan husus, devletin yüklenmiş olduğu fonksiyonların en etkin bir şekilde yerine getirilmesi ile bunların finansman kaynaklarının değerlendirilmesinde gerçekleştirilen işlemlerin ve sürecin incelenmesidir. Gelenekselleşmiş ve rutinleşmiş işlemler, vazgeçilmez ve tartışılmaz bir görünüm taşıdığından ya da öyle sanıldığından, sorunların süregelen bir boyut kazanmasına yol açmaktadır. İnsan unsuruna yeterince güvenmeme, yönetici durumunda olanların en iyiyi bildiklerine inanmaları, yönetilen durumunda olanların yönetilenleri her zaman ve yakın izlemeyle kontrol ve gözetim altında bulundurulması felsefesi aşırılaştıkça ya da rutinleştikçe, yaratıcılık ve dinamizm açısından önemli engeller ortaya çıkmaktadır.

Bütçe, ülkede uygulanacak sosyal, ekonomik ve mali politikaların bir aynası niteliğindedir. Bu bakımdan izlenecek bütçe politikası büyük önem taşımaktadır. İzlenecek bütçe politikası; bütçenin politik, ekonomik, sosyal ve hukuki görevlerini yerine getirebilmesi bakımından çok etkilidir ve bütçenin bu görevlerini başarı ile gerçekleştirmesi, izlenecek bütçe politikasına bağlı bulunmaktadır (TURAL: 1987: 80). Bütçe sisteminin etkin şekilde işleyebilmesi bakımından, çağdaş bütçelerin; ekonomik, politik, sosyal, psikolojik ve idari bilgilerle donatılmış olması zorunluluğu vardır (ÖZMEN: 1991: 13). Ekonominin yönetiminde oynadıkları rol ve politika belirleyicilere yardımcı olma nitelikleri dolayısıyla, bütçelerin yenilik ve gelişmelere açık olmaları (ÖZMEN: 1992: 13) büyük önem taşımaktadır. Ayrıca, gerek bilimsel anlamda ve gerekse uygulama itibarıyla oluşan bilgi birikiminin ve sağlanan gelişmelerin bir yansıması olarak geliştirilmiş olan bütçe ilkelerinin göz önünde tutulması, uygulamanın başarısı bakımından bir zorunluluktur. Söz konusu ilkelerin aşama aşama göz ardı edilmesi durumunda, bütçe ile gerçekleştirilmek istenen fonksiyonlar bakımından önemli fedakarlıkların ortaya çıkması söz konusu olabilecektir. Daha önce de belirtildiği üzere, bütçenin siyasi fonksiyonunun bir yansıması olarak, başarılı olunduğu izleniminin toplum kesimleri üzerinde yaratılması çabalarıyla, söz konusu ilkelerden fedakarlıklar edilebilmektedir.

Bütçenin başarısı bakımından; bütçe ile ilgili sorunların belirlenmesi ve gerekli çözüm yollarının geliştirilmesi, bu doğrultuda olmak üzere performansı dikkate alan bir yaklaşım ve davranış biçiminin benimsenmesi büyük önem taşımaktadır (Bu konuda bkz., (GEDİKLİ: 2001: 155 vd). Çağdaş gelişmelerin ışığı altında, uluslar arası ilişkilerdeki değişim ve gelişmelerin de etkisiyle, yaklaşımlarda güncelleştirmeler yapılması bir ihtiyaç olmakla birlikte, bu ihtiyacın giderilmesinde bütçenin amaçlarının en sağlıklı bir şekilde yerine getirilmesi gereği vardır.

KAYNAKÇA

AKDOĞAN: Abdurrahman: (2003), Kamu Maliyesi, Dokuzuncu Baskı, Gazi Kitabevi Tic. Ltd. Şti., Ankara.

AKDOĞAN: Abdurrahman: (2001), "Topluma Sunulan Hizmetlerin Kapsamı ve Nitelikleri ile Finansman Yöntemlerindeki Değişim ve Etkinlik Açısından Değerlendirilmesi", Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C. 3, S. 3, Ankara.

ARIN, Tülay. (1999): "Kamu Taşınmaz Malları: Koruma ve En İyi Yararlanma İlkeleri Üzerine Bir Yorum", Kamu Kesimi Finansmanında Vergi Dışı Normal Gelirler ile Özel

Gelirler ve Fonlar, Anadolu Üniversitesi İ.İ.B.F. Maliye Bölümü, XIV. Türkiye Maliye Sempozyumu, 12-15 Mayıs 1999, Antalya.

CANSIZLAR, Doğan: "Kamu Açıklarının Finansmanında Kamu Taşınmaz Mallarının Rolü-Mevcut Sorunlara Çözüm Önerileri ve Yeni Uygulamalar", Kamu Kesimi Finansmanında Vergi Dışı Normal Gelirler ile Özel Gelirler ve Fonlar, Anadolu Üniversitesi İ.İ.B.F. Maliye Bölümü, XIV. Türkiye Maliye Sempozyumu, 12-15 Mayıs 1999, Antalya.

Devlet Planlama Teşkilatı: <http://ekutup.dpt.gov.tr/>

EROL, Ahmet: (2002), "Türkiye'de Bütçe Politikası ve Kamu Finansmanı (II)", Mükellefin Dergisi, S. 110, Şubat, 2002, İstanbul.

GEDİKLİ, Bülent: (2001), Kamu Harcama Yönetiminde Kalite, Ç&Ç Yeminli Mali Müşavirlik Yayınları, Ankara.

Maliye Bakanlığı: <http://www.bumko.gov.tr/>

ÖZ, Ercan: (1999), "Kamu Açıklarının Finansmanında Kamu Taşınmaz Mallarının Rolü-Genel Esaslar, Mevcut Uygulama", Kamu Kesimi Finansmanında Vergi Dışı Normal Gelirler ile Özel Gelirler ve Fonlar, , Anadolu Üniversitesi İ.İ.B.F. Maliye Bölümü, XIV. Türkiye Maliye Sempozyumu, 12-15 Mayıs 1999, Antalya.

ÖNDER, İzzettin: (2003), "Niçin Bütçe Yapıyoruz ki?", Mükellefin Dergisi, S. 124, Nisan, 2003, İstanbul.

ÖZMEN, Mümtaz Taner: Türkiye'de Katma Bütçe Uygulaması İncelenmesi-Değerlendirilmesi ve Katma Bütçeli Kuruluşlardan Bir Örnek, MB., APK Kurulu Başkanlığı, Yayın No: 1991/321, Ankara.

ÖZTEK, Durmuş: (1999), "Türkiye'de Vergi Dışı Normal Gelirlerin Kamu Gelirleri İçindeki Yeri ve Önemi", Kamu Kesimi Finansmanında Vergi Dışı Normal Gelirler ile Özel Gelirler ve Fonlar, Anadolu Üniversitesi İ.İ.B.F. Maliye Bölümü, XIV. Türkiye Maliye Sempozyumu, 12-15 Mayıs 1999, Antalya.

TUNCER, Selahattin: (2002), "2003 Mali Yılı Konsolide Bütçe Tasarısı", Yaklaşım, S. 120, Ankara.

TURAL, Aziz: (1987), Türk Bütçe Sistemi, MB., APK Kurulu, Yayın No: 1987/289, Ankara.

YULUĞ, Mustafa: (1981), Türkiye'de Kamu Savurganlığı ve Bütçe Yönetimi, MB., Tetkik Kurulu, Yayın No: 1981/230, Ankara